

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Νομικής, Τομέας Δημοσίου Δικαίου

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Δημοσίου Δικαίου
Μάθημα «Συνταγματικό Δίκαιο», 2003-2004
Διδάσκων : Καθηγητής Α.Δημητρόπουλος

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ
ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

ΑΡ.23 ΘΕΜΕΛΙΩΔΟΥΣ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΒΟΝΝΗΣ

ΚΛΟΥΚΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΑΘΗΝΑ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Η ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και η πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση..... σελ 3
2. Η θέση της Γερμανίας στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.....4
3. Η προβληματική της εθνικής κυριαρχίας
  - A)Το άρθρο 28 του Ελληνικού Συντάγματος.....5
  - B)Το αντίστοιχο άρθρο 23 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης.....7
4. Σύγκριση των δύο άρθρων.....8
5. Η πρόκληση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος- Τελικά Συμπεράσματα..... 9

I. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης έχει τις ρίζες της στα πρώτα μόλις χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Τα τεράστια οικονομικά και πολιτικά προβλήματα που άφησε πίσω του ο πόλεμος αυτός προσέφεραν τις κατάλληλες συνθήκες για μια ουσιαστική και οργανωμένη αλληλοπροσέγγιση των ευρωπαϊκών χωρών προκειμένου αφενός να ανοικοδομηθούν οι κατεστραμμένες εθνικές οικονομίες και να αποφευχθεί άλλη μια γαλλογερμανική σύγκρουση και αφετέρου για να αποκτήσει η Ευρώπη ισχύ στον κόσμο των δύο υπερδυνάμεων, της Αμερικής από τη μια και της αναπτυσσόμενης Σοβιετικής Ένωσης από την άλλη.

Την 9^η Μαΐου 1950 ο τότε Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών πρότεινε την ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακος και Χάλυβος (ΕΚΑΧ) μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας και όποιας άλλης ευρωπαϊκής χώρας ήταν πρόθυμη να συμμετάσχει. Τη γαλλική πρόταση αποδέχθηκαν η Γερμανία, η Ιταλία οι Κάτω Χώρες (Ολλανδία), το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Στην κίνηση αυτή συναντούμε για πρώτη φορά την ιδέα της *Κοινότητας* , υπό τη μορφή της τοποθέτησης των τομέων της οικονομίας υπό τον έλεγχο μια υπερεθνικής αρχής, που επέτρεπε όχι απλώς την προσέγγιση, αλλά τη βαθμιαία ενοποίηση των τομέων αυτών. Πρέπει μάλιστα να σημειωθεί ότι ο όρος «Κοινότητα» υιοθετήθηκε κατόπιν προτάσεως του μόνιμου αντιπροσώπου της γερμανικής κυβέρνησης Carl Ophuls. Την πρώτη αυτή προσπάθεια ακολούθησε μια νέα πρωτοβουλία των Έξι προκειμένου να δοθεί νέα πνοή στο όραμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Στη διάσκεψη των υπουργών εξωτερικών του Ιουνίου του 1955 στη Μεσίνα της Ιταλίας αποφασίστηκε η σύσταση Επιτροπής με στόχο την έναρξη διαπραγματεύσεων για την ίδρυση της ΕΟΚ και της ΕΚΑΕ. Στις 25 Μαρτίου του 1957 υπογράφηκαν στη Ρώμη οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας. Οι συνθήκες αυτές, με τις οποίες ολοκληρώθηκε η ίδρυση των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, άρχισαν να ισχύουν την 1^η Ιανουαρίου 1958.

Η πρώτη διεύρυνση της ΕΟΚ , όπως επικράτησε να αποκαλείται το σύστημα των τριών κοινοτήτων, συντελέστηκε από 1.1.1973 με την προσχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, της Δανίας και Ιρλανδίας και την ακολούθησε οκτώ χρόνια αργότερα η δεύτερη με την προσχώρηση της Ελλάδας την 1.1.1981. Σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως μετονομάστηκε η ΕΟΚ μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ , αριθμεί 25

μέλη μετά την πρόσφατη προσχώρηση δέκα νέων κρατών μελών-κυρίως δημοκρατιών της Ανατολικής Ευρώπης- τον Ιούνιο του 2003 επί ελληνικής Προεδρίας.

Στη μακρά αυτή πορεία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν άργησε να προβάλλει η ανάγκη συνεκτικότερης οργάνωσής τους. Οι διαδοχικές αναθεωρήσεις των Συνθηκών μαρτυρούν την προσπάθεια αναζήτησης της κατάλληλης θεσμικής οργάνωσης που θα συνέβαλε στην προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Στην αρχική φάση της ενοποίησης κυριαρχούσε η μορφή της υπερεθνικής και διεθνούς οργάνωσης. Η γερμανική θεωρία αντιμετώπιζε την Κοινότητα ως *οργανισμό ειδικών σκοπών*, εφόσον δεν είχε την καθολική αρμοδιότητα της αρμοδιότητας (Kompetenz-Kompetenz). Από τη Συνθήκη, όμως, του Μάαστριχτ άρχισε να συντελείται μια νέα πολιτική διεργασία που προσέδωσε βαθμhdόν στη νεοσυσταθείσα Ευρωπαϊκή Ένωση μια νέα πολιτική ταυτότητα. Η αναγωγή της αρχής της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε θεμελιώδεις συνιστώσες της Ένωσης οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου ιστορικού προτύπου πολιτικής οργάνωσης, που προσιδιάζει στις πολιτικές δομές της *πολιτείας*. Υπό αυτές τις πολιτικοοικονομικές συνθήκες, που σε εξαιρετικό βαθμό προώθησε και η νομισματική Ένωση 12 κρατών-μελών με τη χρησιμοποίηση κοινού νομίσματος από 1.1.2002, παρουσιάστηκε ως αναγκαία η συνταγματοποίηση της Ένωσης, δηλαδή η θέσπιση ενός κειμένου Συντάγματος που θα αντικαταστήσει τις Συνθήκες, θα οργανώσει και θα εγγυηθεί τη λειτουργία της Ένωσης ως κυρίαρχου κράτους.

II. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Πρωτεργάτης της πρωτοβουλίας για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αποτέλεσε, όπως αναφέρθηκε, και αποτελεί η Γερμανία, γεγονός που μάλλον ανάγεται στην ιστορική της πορεία. Στη Γερμανία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αναπτύχθηκε ένας δημοκρατικός νομικός πολιτισμός υψηλού επιπέδου και ένα δημοκρατικό ήθος που πρέπει να ερμηνευθεί και ως καταδίκη του παρελθόντος, γιατί η έννοια του κράτους στη Γερμανία επιβαρύνεται από το πρόσφατο παρελθόν του. Ο γερμανός υποστηρίζει την πατρίδα του, αλλά η έννοια του κράτους τον ανάγει στο παρελθόν αυτού του κράτους. Η χαλάρωση αυτή της ιδεολογικής τους σχέσης με το κράτος εξηγεί ίσως σε μεγάλο βαθμό την ετοιμότητα των Γερμανών να προσχωρήσουν στην ενοποιημένη

Ευρώπη, αλλά και στο ευρωπαϊκό ομοσπονδιακό μοντέλο που τελευταία βρίσκεται υπό εξέταση. Υπό αυτή την έννοια πολλοί χαρακτηρίζουν τους Γερμανούς ως τους «πιο ευρωπαίους», δεδομένης της ετοιμότητας τους να προσχωρήσουν σε ένα ομοσπονδιακό μοντέλο όμοιο ή διαφορετικό από αυτό που οι ίδιοι εφαρμόζουν στη χώρα τους. Η στάση τους αυτή κατέστη φανερή τόσο κατά την ίδρυση της ΕΟΚ και της ΕΕ, όσο και πρόσφατα κατά την υιοθέτηση από τα κράτη-μέλη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που θεωρήθηκε από πολλούς ευρωπαίους αναλυτές ως προπομπός του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Πρόσφατα, η *ομιλία του Γερμανού Υπ. Εξωτερικών Γιόσκα Φίσερ στις 12 Μαΐου 2000* σε πανεπιστήμιο του Βερολίνου αποτέλεσε εισήγηση της συζήτησης για την ανάγκη εκπόνησης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος και τη δημιουργία τελικά μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας.

III. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

A) ΤΟ ΑΡΘΡΟ 28 ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Η εκκολαπτόμενη «Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία» γεννά, όμως, την προβληματική της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών-μελών και του κυρίαρχου ευρωπαϊκού κράτους. Είναι αυτονόητη η μείωση της εθνικής κρατικής κυριαρχίας προκειμένου να οργανωθεί ένα κυρίαρχο ευρωπαϊκό κράτος, που απαραίτητως θα είναι εξοπλισμένο με πρωτογενή εξουσία. *Οι περιορισμοί στην άσκηση της κρατικής κυριαρχίας, όπως άλλωστε και η αναγνώριση αρμοδιοτήτων σε διεθνείς οργανισμούς αποτέλεσε από νωρίς αντικείμενο ρύθμισης των εθνικών συνταγμάτων.* Ενόψει μάλιστα των μεταβολών που συντελούνταν στον ευρωπαϊκό χώρο τα συντάγματα των περισσότερων κρατών-μελών υποβλήθηκαν σε συνεχείς αναθεωρήσεις προκειμένου να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις και να νομιμοποιήσουν το ευρωπαϊκό «άνοιγμα» των χωρών. Το δικό μας σύνταγμα ανήκει στη μειοψηφία αυτών που η αρχική διατύπωση της ρύθμισης δεν καθιστούσε αναγκαία την αναθεωρητική παρέμβαση προκειμένου να προωθηθεί ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας. Το άρ.28 του Σ. του 1975/1986 προβλέπει στις παραγράφους 2 και 3 τις προϋποθέσεις παραχώρησης αρμοδιοτήτων σε όργανα διεθνών οργανισμών. Συγκεκριμένα, η παρ. 2 ορίζει ότι *«για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα κράτη, μπορεί να αναγνωριστούν, με συνθήκη ή συμφωνία, σε όργανα διεθνών οργανισμών*

αρμοδιότητες που προβλέπονται από το Σύνταγμα. Για την επικύρωση του νόμου αυτού ή της συμφωνίας το Σ απαιτεί πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών». Συνακόλουθα, η παρ. 3 προβλέπει ότι, «η Ελλάδα προβαίνει ελεύθερα, με νόμο που ψηφίζεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, σε περιορισμούς ως προς την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας της, εφόσον αυτό υπαγορεύεται από σπουδαίο εθνικό συμφέρον, δεν θίγει τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και γίνεται με βάση τις αρχές της ισότητας και με τον όρο της αμοιβαιότητας». Το άρθρο αυτό τέθηκε ευθύς εξαρχής και έγινε ευρύτατα αποδεκτό ως επαρκές και πρόσφορο συνταγματικό θεμέλιο της προσχώρησης της χώρας στην ΕΟΚ. Με το ίδιο κείμενο πορεύθηκε η χώρα για πάνω από είκοσι έτη χωρίς να δημιουργούνται συνταγματικά προβλήματα στις εκάστοτε διαδικασίες προσαρμογής της στα νέα ευρωπαϊκά δεδομένα. Υπό τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν, όμως, τα τελευταία χρόνια και βάσει των οποίων πολλοί μιλούν για έναν ευρωπαϊκό συνταγματικό χώρο, ο Έλληνας αναθεωρητικός νομοθέτης έκρινε σκόπιμο να προσθέσει το 2001 μια **ερμηνευτική δήλωση** που καθιστά και ρητά πλέον το αρ. 28 το συνταγματικό θεμέλιο της συμμετοχής της χώρας στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δηλαδή στις διαδικασίες, τις νομικές πράξεις και τους θεσμούς που συνθέτουν την ενοποιητική αυτή διαδικασία. **Για πρώτη φορά αναγορεύεται σε ρυθμιστικό αντικείμενο του αρ. 28, αλλά και σε συνταγματικό σκοπό η προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της χώρας.** Η ιστορική εξήγηση της ρύθμισης ανάγεται στην ένταξη της χώρας στην οικονομική και νομισματική Ένωση και τη ζώνη του Ευρώ, για αυτό άλλωστε προστέθηκε και αντίστοιχη ρύθμιση στο άρ.80. Με την προσθήκη της ερμηνευτικής δήλωσης το ελληνικό σύνταγμα διατηρεί και επαυξάνει την κανονιστική του επάρκεια, αλλά και (κυρίως) την ευελιξία που αποδείχθηκε ότι διέθετε από την αρχή σε σχέση με το φαινόμενο της όλο και διευρυνόμενης ευρωπαϊκής ενοποίησης. Πολλοί θεωρούν ότι, η δήλωση αυτή εισάγει μια παράλληλη προς το αρ. 110 αναθεωρητική διαδικασία, καθώς κάθε προτεινόμενη ευρωπαϊκή νομοθετική ή συνταγματική ρύθμιση ή παραχώρηση αρμοδιότητας δυνατόν να ερείδεται στην ερμηνευτική δήλωση. Σωστότερη, όμως, φαίνεται η αντίληψη ότι εισάγεται μια ευχέρεια ρυθμιζόμενη από το Σ και εφαρμοζόμενη βάσει αυτού και όχι τροποποιώντας το.

B) ΤΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΑΡΘΡΟ 23 ΤΟΥ ΘΕΜΕΛΙΩΔΟΥΣ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΒΟΝΝΗΣ

Αντίστοιχο του αρ.28 του ελληνικού Συντάγματος είναι το **αρ.23 παρ.1 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης**, που ορίζει ότι : «για να πραγματοποιηθεί η ενωμένη Ευρώπη, η Γερμανία συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που έχει ως βάσεις τη δημοκρατία, την κυριαρχία του νόμου, κοινωνικές και ομοσπονδιακές αρχές καθώς και την αρχή της επικουρικότητας και προσφέρει προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων αρκούντως όμοια προς αυτή που προσφέρει το εθνικό (γερμανικό) ομοσπονδιακό Σύνταγμα. Η Ομοσπονδία (της Γερμανίας) μπορεί για το σκοπό αυτό και υπό την έγκριση της Γερουσίας να παραχωρήσει κυρίαρχες αρμοδιότητες. Το άρθρο 79 παρ.2 και 3 μπορεί να εφαρμοστεί τόσο για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και τη μεταβολή των ιδρυτικών της Συνθηκών και ανάλογων ρυθμίσεων, βάσει των οποίων το περιεχόμενο αυτού του Συντάγματος μεταβάλλεται ή τροποποιείται ή βάσει των οποίων νομιμοποιούνται τέτοιες αλλαγές.»

Το αρ. 79 στο οποίο αναφέρεται το αρ.23 που εξετάθη, αναφέρεται στην αναθεώρηση του Συντάγματος και προβλέπει στη μεν παρ. 2 ότι, «οποιαδήποτε απόπειρα αναθεώρησης προϋποθέτει την έγκριση των δύο τρίτων των μελών της Βουλής των Αντιπροσώπων και δύο τρίτων των ψήφων της Γερουσίας», στη δε παρ. 3 ότι, «μεταβολές του παρόντος Συντάγματος που επηρεάζουν το διαχωρισμό της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας σε κράτη, τη συμμετοχή της αρχής κάθε κράτους στη νομιμοποίηση ή τις θεμελιώδεις αρχές που αναλύονται στα αρ.1-20 είναι απαράδεκτες.». Επομένως, το νέο αρ. 23 παρ.1 του Θ.Ν., όπως αυτό αναθεωρήθηκε ενόψει της Συνθήκης του Μάαστριχτ (1991) , θέτει ως όριο για κάθε τροποποίηση ή συμπλήρωση του γερμανικού συντάγματος από το κοινοτικό δίκαιο τη διαφύλαξη του πυρήνα που συγκροτούν οι μη αναθεωρήσιμες διατάξεις του γερμανικού συντάγματος βάσει του αρ.79 παρ.2 και 3 αυτού. Το γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο στην απόφασή του σχετικά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ερμηνεύοντας τη διάταξη του αρ. 23 παρ. 1 του Θ.Ν. δέχεται ότι, η ισχύς της δημοκρατικής αρχής θέτει ορισμένα απώτατα όρια στη συμμετοχή της Γερμανίας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης : η μετακύλιση αρμοδιοτήτων στα όργανα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δε μπορεί να φτάσει σε σημείο ώστε να περιορίσει το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο σε αρμοδιότητες χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. (BverfGE 89,155). Το ερώτημα, επομένως, που γεννάται είναι σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να συντρέξει παραβίαση της δημοκρατικής αρχής, δηλαδή πότε η παραχώρηση αρμοδιοτήτων συνιστά υπέρμετρο περιορισμό της εθνικής κρατικής

κυριαρχίας. Στην ίδια απόφασή του το Γερμ.Ομοσπ. Δικαστήριο δικαιολόγησε σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μια υποχώρηση των απαιτήσεων της δημοκρατικής αρχής λόγω της ιδιομορφίας της νομισματικής πολιτικής και της ανάγκης προστασίας της δημόσιας εμπιστοσύνης στο νόμισμα. Μια ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα κατά την άποψη αυτή είναι σε θέση να προστατεύσει καλύτερα την αξία του νομίσματος και τη σταθερότητα των τιμών απ' ότι μια δημόσια αρχή που εξαρτάται από την βραχυπρόθεσμη συναίνεση πολιτικών δυνάμεων. Ο Θεμελιώδης Νόμος πράγματι αναγνωρίζει στο άρ. 88 παρ. 2 την ανεξαρτησία της ΕΚΤ.

IV. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΡΘΡΩΝ

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το άρθρο του ελληνικού συντάγματος εμφανίζεται μάλλον λίγο πιο γενικόλογο απ' ότι το γερμανικό, καθώς αναφέρεται στις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος ως απώτατο όριο των περιορισμών, έννοια που μπορεί να περιλάβει πολλά στοιχεία της έννοιας του σύγχρονου κράτους, αλλά ταυτόχρονα θεωρείται θεμέλιο για τη συμμετοχή της χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που μπορούν να καταλήξουν ακόμα και στην κατάλυση του ίδιου του συντάγματος, εφόσον υιοθετηθεί το ευρωπαϊκό Σύνταγμα και το ομοσπονδιακό μοντέλο. Καταλήγουμε, επομένως, σε μια πολιτική εκτίμηση του επιτρεπτού και ανεκτού των περιορισμών, γιατί τις περισσότερες φορές χρειάζεται να γίνει στάθμιση μεταξύ του περιορισμού της εθνικής κυριαρχίας που όντως συντελείται υπέρμετρα και των πολύπλευρων πλεονεκτημάτων που αυτή συνεπάγεται για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του κράτους. (παράδειγμα της ONE). Ενόψει της συχνής αυτής πραγματικότητας το κριτικό προς τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης Γερμανικό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο εκτίμησε τελικά ότι συνολικά η Συνθήκη του Μάαστριχτ επιτρέπει στο γερμανικό Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο να διατηρήσει αρμοδιότητες με ουσιώδες πολιτικό βάρος, κατά τρόπο ώστε να μη θίγεται η δημοκρατική αρχή.

Μπορεί, συνεπώς, το ελληνικό κείμενο να παρουσιάζει μεγαλύτερη γενικότητα στη διατύπωση απ' ότι το αντίστοιχο γερμανικό, και τα δύο όμως άρθρα εμφανίζουν ομοιότητα τόσο ως προς το σκοπό της παραχώρησης αρμοδιοτήτων, που αναλύεται σαφώς, ως και προς το όριο της παραχώρησης αυτής που συνδέεται μάλιστα με τη διάταξη που απαγορεύει την αναθεώρηση των θεμελιωδών ρυθμίσεων. Και τα δύο κείμενα αναγνωρίζοντας ρητά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή

Ένωση αποδέχονται όσες συνέπειες έχει η συμμετοχή αυτή για την εθνική έννομη τάξη. Η ερμηνευτική δήλωση του αρ.28, αλλά και η διατύπωση της διάταξης του γερμανικού αρ. 23 θα μπορούσαμε να πούμε ότι χρησιμεύουν ως ερμηνευτικό κριτήριο για τις υπόλοιπες συνταγματικές διατάξεις συμβάλλοντας στην εξομάλυνση λανθάνοντων ανταγωνισμών μεταξύ του κοινοτικού δικαίου και των εθνικών συνταγμάτων. Για το λόγο αυτό πολλοί θεωρητικοί συνδέουν τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με μια νέα ερμηνεία των συνταγμάτων των κρατών-μελών.

V. Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ – ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Σχέδιο του Συντάγματος που δημοσιοποίησε η Ευρωπαϊκή Συνέλευση τον Ιούνιο του 2003 κατά τη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας φιλοδοξεί κατά την διατύπωση του άρ.ΙΙΙ να επανιδρύσει μια Ένωση (όπως προβλέπει το άρ. Ι) που θα διασφαλίζει την ειρήνη, την ευημερία και την πρόοδο των κρατών-μελών βάσει των κανόνων της βιώσιμης ανάπτυξης και την κατάργηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η παράγραφος μάλιστα 3 του αρ.ΙΙΙ κάνει λόγο για παροχή στους πολίτες της Ένωσης ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, όπου θα διαφυλάττονται όμως η ιστορική και πολιτισμική ταυτότητα των κρατών(παρ. 4 και 5). Πιο συγκεκριμένα της σχέσεις Ένωσης- κρατών μελών ρυθμίζει το άρ. 5, που προβλέπει ότι στην Ένωση επιφυλάσσεται η αρμοδιότητα για τη ρύθμιση θεμάτων που της καταλείπουν οι εθνικές κυβερνήσεις, ότι αυτή αποτελεί κυρίαρχη δύναμη, αλλά με κριτήριο το σεβασμό της ταυτότητας των λαών και με βάση την αρχή της επικουρικότητας και της καλόπιστης συνεργασίας των κρατών. Εκτός από τις αρχές αυτές, το άρ. 9 του Σχεδίου θεσπίζει και άλλες δύο αρχές ως θεμελιώδεις για την πραγματοποίηση των στόχων της Ένωσης, την αρχή της αναλογικότητας και της ανάθεσης αρμοδιοτήτων από τα κράτη προς την Ένωση.

Η σύντομη αυτή αναφορά σε κάποιες ρυθμίσεις του Σχεδίου της Ευρωπαϊκής Συνθήκης, θέτει την Ευρώπη μπροστά στην πρόκληση της δημιουργίας ουσιαστικά ενός νέου ομοσπονδιακής μορφής κράτους που θα διέπεται από δημοκρατικούς θεσμούς και θα είναι κυρίαρχο, στοιχεία που θα προσδώσουν και στην υπό συζήτηση Συνθήκη το όνομα και την ουσία του «Συντάγματος». Προκειμένου, όμως, να αποκτήσει η Ένωση το χαρακτήρα μιας πολιτείας, όπως την οραματίζονται οι ιδρυτές της, θα πρέπει να θεσπισθούν θεσμοί που θα διασφαλίζουν τη συμμετοχή όλων των

πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Κυρίαρχο κράτος χωρίς την εξασφάλιση της πλειοψηφίας όλων των κοινωνικών δυνάμεων θα καταλήξει σε πεδίο επιβολής της βούλησης των ισχυρών κρατών σε βάρος των πιο αδύναμων. Για το λόγο αυτό και το ζήτημα της διπλής πλειοψηφίας (πλειοψηφία κρατών και πλειοψηφία ποσοστού τουλάχιστον 60% του πληθυσμού της Ένωσης) που προβλέπει το Σχέδιο ως απαραίτητο για τη λήψη αποφάσεων θεωρήθηκε κομβικό και αιτία της μη έγκρισης του Σχεδίου στην πρόσφατη διάσκεψη των Βρυξελλών το Δεκέμβριο του 2003. Επομένως η Ευρώπη οφείλει να απαντήσει στις προκλήσεις των καιρών με τόλμη και γνώμονα τις δημοκρατικές αρχές , που αποτέλεσαν το κεκτημένο των κοινωνικών αγώνων του περασμένου αιώνα. Η αλήθεια είναι ότι, ένα ομοσπονδιακό μοντέλο θα προκαλέσει πολλαπλές συνέπειες, αφού η αρμοδιότητα της αρμοδιότητας που χαρακτηρίζει τα κυρίαρχα- ως τώρα- κράτη μέλη θα πάψει να υφίσταται και θα μετατοπιστεί προς την κεντρική Ευρωπαϊκή κυβέρνηση. Η αλλοίωση αυτή της έννοιας του κράτους θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές όχι μόνο από απόψεως συνταγματικού δικαίου, αλλά και πολιτειακής απόψεως, καθώς τίθεται το ερώτημα κατά πόσο το Σύνταγμα επιτρέπει την ίδια την κατάλυσή του και την αλλοίωση της μορφής του πολιτεύματος. Κάτι τέτοιο φαινόταν μέχρι σήμερα αδιανόητο, αλλά η ανάγκη για ενίσχυση της ενότητας του ρόλου της Ευρώπης στη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική πραγματικότητα καθιστά αναγκαία την «υποχώρηση» της εθνικής κυριαρχίας. Πρόκειται, λοιπόν, για ζήτημα πρωτίστως πολιτικής βούλησης να οριοθετηθεί η ανοχή των εθνικών Συνταγμάτων απέναντι στην κατάλυση της παραδοσιακής έννοιας του κράτους και στην ερμηνεία των διατάξεών τους που χαρακτηρίζονται θεμελιώδεις και μη αναθεωρήσιμες. Η πορεία προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση φαίνεται να φθάνει στο τέλος της, κατά πόσο όμως είμαστε έτοιμοι ή ικανοποιημένοι από τις συνέπειες του τέλους της εθνικής μας κυριαρχίας και αυτοτέλειας ;

Βιβλιογραφία

1. Ευ. Βενιζέλου, Η προοπτική του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2003.

2. Γ. Παπαδημητρίου, Η συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2003
3. Π.Δ.Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 1985
4. Τζ. Ηλιοπούλου- Στράγγα, Ελληνικό συνταγματικό δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 1996
5. Πρακτικά συνεδρίου που πραγματοποίησε το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών στις 22-4-2002 στο Ζάππειο Μέγαρο με θέμα «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα : Ρόλος, σημασία, περιεχόμενο.»
6. Πρακτικά συνεδρίου της 28/29-10-2001 με θέμα « Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα : Σκέψεις, τάσεις, προοπτικές.»
7. Ευ. Βενιζέλου, Η σχέση της ελληνικής με την κοινοτική έννομη τάξη και το διεθνές δίκαιο ως αντικείμενο της αναθεώρησης του Συντάγματος, ΤοΣ 2000,500.
8. Δ. Μαμμωνά, Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα : πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές., Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 2002,1005.